

תורת הקורא

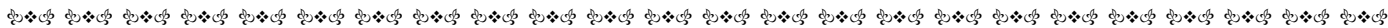
ובו הוראות מפורטות לבעלי קריאה

הלכות ומנהגים, דיוקים ודקדוקים, הערות וביאורים, חילופי נוסחאות, הקשורים בקריאת פרשת השבוע

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאות הגליונות, יתקבלו בכרחה במכון כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות כמילי: 153775150494 פקס: tameytor@gmail.com

גליון מס' 154
פרשת חוקת
ה"א תשע"ו

גליון זה יו"ל ע"י מכון 'טעמי תורה' תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור © כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי

הלכה ומנהג

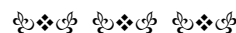
י"ט ז': בַּמִּים - הבי"ת בפתח. ואין לקרוא 'בַּמִּים' בשווא נע. וכן הוא להלן (י"ט ח', י"ח, י"ט).

י"ט י': וְהִיָּתָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרָ הַגֵּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתבית 'בַּתוֹכָם', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר"ה שבתבית 'וְלִגְרָ', ומהרביע שבתבית 'יִשְׂרָאֵל', שאם לא יטעים כראוי ישמע שהגר גר בתוכם לחוקת עולם, בעוד שפירושו שיהיה חוק זה של פרה אדומה לחוקת עולם.

י"ט י"ב: הוּא יִתְחַטָּא־בּוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים 'הוּא־יִתְחַטָּא־בּוֹ' במקף.

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתבית 'הַשְּׁבִיעִי', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר"ה שבתבית 'הַשְּׁלִישִׁי', שאם לא יטעים כראוי ישמע שהמזה בשלישי נטהר מאליו בשביעי, בעוד שכוונת הכתוב שכדי להיטהר צריך הזאה גם בשלישי וגם בשביעי.

במעט קהילות נוהגים לקרוא את קריאת שירת הבאר"ה בניגון מיוחד כעין שירת היס"ב.

דיוקים ודקדוקים

י"ט ג': אֶל־אֱלֹהֶיךָ - הלמ"ד בשווא נח. ויש להיזהר שלא להבליע את העי"ן שאחריה ולקרוא 'אֶלְזֶר'. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להיזהר שלא תיבלע האות הגרונית. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להיזהר בהן בזה: **שָׁבַעַת. יִטְהַר. טְמֵאָתוֹ. וּבְעִירְנוּ. וְהִתְאַנְהוּ. וְהִקְהֵל. וְהִקְהֵלוּ. שְׁמַעוּ. וּבְעִירְסָם. מְלֹאכִים. וּנְצַעַק. מְלֹאךְ. וְיִסְעוּ. וְיִרְאוּ. אֶתְהֶם. וְנִשְׁעַן. בְּמִשְׁעַנְתָּם. הַשָּׂאִיר.**

י"ט ה': אֶת־עֲרָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אוֹרָה' באל"ף.

וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק יותר מאשר הטפחא והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהילות (עמ' 48 הערה י'), ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא, שאחד מהדברים שאנשי יריחו עשו שלא כדין, שהיו כורכין את שמע, ופירש רבא בגמ' (נ"ו ע"א) שהיו אומרים 'היום על לְבַבְךָ', וזה שלא כדין כי משמע שרק היום יהיו על לְבַבְךָ ולא מחוץ. וההטעמה שם היא 'אֶשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל־לְבַבְךָ' בתביר טפחא, וטעותם היתה שהפסיקו בתביר יותר מאשר בטפחא.

אפשר ללמוד ולפרש פסוק זה בארבעה אופנים: אופן א': הוא יִתְחַטָּא בו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, יִטְהַר, וְאִם לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, לֹא יִטְהַר. והיינו שצריכים הזאת שלישי ושביעי כדי להיטהר, ושתי ההזאות מעכבות את הטהרה. אופן ב': הוא יִתְחַטָּא בו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר, וְאִם לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר. והיינו שצריך הזאת שלישי בלבד ואין כלל דין הזאה בשביעי, אלא שאם היוזו עליו בשלישי נטהר מאליו בשביעי, ואם לא היוזו עליו בשלישי, מעכב את הטהרה ואינו נטהר בשביעי.

אופן ג': הוא יִתְחַטָּא בו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר, וְאִם לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר. והיינו שאמנם צריך הזאה גם בשלישי וגם בשביעי, אלא שרק הזאת השלישי מעכבת, והזאת השביעי אינה מעכבת. אופן ד': הוא יִתְחַטָּא בו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר, וְאִם לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר. והיינו שאמנם יש חובת הזאה גם בשלישי וגם בשביעי, ושתי ההזאות מעכבות, אך פסוק זה אינו עוסק בהזאת השביעי, אלא בא לומר שהזאת השלישי מעכבת את הטהרה, ואכן גם הזאת השביעי מעכבת אלא שפסוק זה אינו עוסק בהזאת השביעי כלל (ולפי זה, 'וביום השביעי יִטְהַר' הכוונה שביום השביעי יוכל להיטהר, אך לא שיהיה מאליו).

השביעי יִטְהַר' הכוונה שביום השביעי יוכל להיטהר, אך לא שיהיה מאליו). (יש להעיר, שלכל הביאורים יש מעט דחוק בלשון, שלאופן א' היה ראוי להיות כתוב 'הוא יִתְחַטָּא בו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר', בוי"ו לפני תבית 'יִטְהַר', ולשון 'יִטְהַר' בלא וי"ו דחוקה מעט. וכן לשאר האופנים היה ראוי להיות כתוב 'הוא יִתְחַטָּא בו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר', בלא וי"ו לפני תבית 'וביום השביעי', ולשון

^א הפסוקים המנוגגים הם: פרק כ"א, חציו השני של פסוק י"ח, ופסוק י"ט. ^ב מנהג זה נהוג במעט קהילות, וכן הוא מנהג בעלזא. וראה עוד בגליון פרשת בעלזתך תשע"ו מדור 'הלכה ומנהג'.

^א מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפנייה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח (בנון: מלך במקום מלאך, שמוך במקום שמעון, ויגן במקום ויגה). וזה מצוי פעמים רבות, וצריך והירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה. וכבר הזהיר על זה ביסוד ושורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נוהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידגיש).

^ד בגמרא (מנחה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכהן לישא את כפיו אם קורא את אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף, וכן אין למנות כשליח ציבור מי שקורא כן. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב). ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגיה הנכונה.

ובערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ה, סימן ס"א סעיף ח', סימן ס"ב סעיף ב') כתב שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, אך בכל זאת כתב (סימן ס"א סעיף ח') שבקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה, ובפרט במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות.

^ה בניגון הטעמים המקובל יש נטיה לנגן ולהטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירושו הענין.

י"ט ט"ג: אַתְּמִשְׁכֵּן יְיָ טָמֵא - יש להקפיד להטעים היטב את הפשטא המפסיק שבתיתב יי', שלא ישמע כאומר יי' טָמֵא'.

לֹא זָרַק - הזי"ן בחולם. ויש להיזהר שלא ישמע שקורא זָרַק' בקמץ. וכן הוא להלן (י"ט כ').

יְהִה - יש לבטא את הה"א בשווא נח'. ולא להבליעה ולקרוא יי'ה', או לקרוא יי'היה' בחיריק הה"א. וכן הוא להלן (כ"א כ"ג) בתיבת: יְהִיָּה.

טְמֵאָתוֹ - הטעם מלרע בתי"ו.

י"ט י"ד: פִּי־יָמוֹת - יש להפריד בין הדבקים, ולהגות את היו"ד כראוי, שלא ישמע שקורא 'כִּי אָמוֹת' באל"ף.

פִּי־יָמוֹת בְּאֵהָל - הבי"ת בשווא נע. ואין לקרוא בְּאֵהָל' בקמץ. אך בהמשך הפסוק: וְכָל אֲשֶׁר בְּאֵהָל - הבי"ת בקמץ.

וְכָל־אֲשֶׁר בְּאֵהָל - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים וְכָל אֲשֶׁר־בְּאֵהָל'.

י"ט ט"ו: אֲשֶׁר אֵין־צְמִיד פְּתִיל עֲלוּי - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים אֲשֶׁר אֵין צְמִיד פְּתִיל עֲלוּי'.

י"ט ט"ו: אֲשֶׁר־יָנַע - הגימ"ל דגושה, והוא לשון נגיעה. והקורא ייגע' בגימ"ל רפה משנה משמעות ללשון יגיעה". וכן הוא להלן (י"ט כ"ב).

אֹז בְּמַת - הבי"ת רפה"ו.

י"ט י"ח: וְעַל־כֵּל־הַכֵּלִים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וְעַל־כֵּל־הַכֵּלִים'.

אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֲשֶׁר־הָיוּ שָׁם'.

בְּחֻלָּל - הבי"ת בסגול. ואין לקרוא בְּחֻלָּל' בשווא נע'.

י"ט י"ט: וְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרַחַץ בְּמַיִם וְטָהַר בְּעָרְב - יש להקפיד להטעים היטב את הטיפוח המפסיק שבתיתב בְּמַיִם', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר"ה שבתיתב בְּגָדָיו', שאם לא יטעים

'וביום השביעי' בוי"ו דחוקה מעט. וכיון שלכל הביאורים יש מעט דחוק בלשון, אין להוביח מהלשון לטובת אחד הפירושים.

ומפסיק הטעמים מוכח כאופן א' שהפסוק בא לומר שהזאת שניהם מעכבת, שהלא פיסוק הטעמים הוא: 'הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי, וטָהַר, ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי, לא יטָהַר'. אך בתרגום יונתן כאן כתב: הוא ידי עליו מי קטמא הוא ביומא תליתא וביומא שביעא ידכי ואין לא ידי עליו ביומא תליתא יעפב עליו וביומא שביעא לא ידכי. והיינו שפירש את הפסוק שהזאת השלישי מעכבת, ומשמע כאחד משלושת האופנים האחרים.

ובאמת אי אפשר לומר כאופן ב' שאין בכלל דין הזאה בשביעי, שהרי בהמשך הפרשה (י"ט ט"ו) כתוב בפירושו: וְהָיָה הַטָּהַר עַל הַטָּמֵא בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחֻטְאוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרַחַץ בְּמַיִם וְטָהַר בְּעָרְב. אלא שיש להסתפק אם כוונת תרגום יונתן לבאר כאופן ג' שהזאת השביעי אכן אינה מעכבת בדיעבד, או כאופן ד' שהזאת השביעי גם היא מעכבת אלא פסוק זה אינו עוסק בהזאת היום השביעי.

ובאמת בגמרא (קידושין ט"ב ע"א) מוכח שהזאת השביעי גם היא מעכבת. וכן בספרי (פיסקא ק"ה) איתא: בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי, בא הכתוב ולימד על המטמא במת שטעון הוייה שלישי ושביעי, אתה אומר לכך הוא בא או לא בא אלא אם הזה בשלישי יטהר ביום השביעי ואם לא הזה בשלישי לא יטהר בשביעי, תלמוד לומר ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי לא יטָהַר, ועדיין אני אומר מפני מה לא טהר בשביעי מפני שלא הזה בשלישי אבל אם הזה בשלישי יטהר בשביעי תלמוד לומר (י"ט ט"ו) וְחֻטְאוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, שנה עליו הכתוב לפסול.

והיינו, שאת פסוקנו אכן היה ניתן לבאר שמפיקה הזאת שלישי כדי להיטהר מאליו ביום השביעי, כאופן ב', ורק הפסוק השני בהמשך הפרשה מלמד שהזאת השביעי מעכבת, וממילא אי אפשר לבאר בפסוקנו כאופנים ב' וג', שהרי הזאת השביעי גם היא מעכבת.

אלא שעדיין יש להסתפק בכוונת הספרי האם מהפסוק השני אנו מוכיחים שגם הפסוק הראשון עוסק בהזאת שלישי ושביעי, כאופן א' (וכמו פיסוק הטעמים), או שמא הפסוק הראשון אכן כותב רק שהזאת השלישי מעכבת, ולא דיבר כלל על הזאת שביעי, ורק הפסוק השני מלמד שגם הזאת שביעי מעכבת, כאופן ד'.

ובגמרא נראה שגם הפסוק הראשון עוסק בהזאת שלישי ושביעי (שאתא שם: סו"א מצות הזאה בשלישי ובשביעי והכא דעבד בחד מיניהו עבד, קמ"ל, ובפשוט קא משמע לן שניהם מעכבים. וקשה לדחוק ולומר קא משמע לן שהזאת שלישי בדוקא מעכבת, שאם כך מדוע משיבשה הגמרא לשאול 'הזהו הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי למה לוי', שהרי אם קא משמע לן ששלישי דדוקא מעכב, אם כן יובן שבא הפסוק השני לומר שגם שביעי מעכב, ומקושת הגמרא מוכח שקא משמע לן היינו שהזאת שניהם מעכבת).

וכיון שמהגמרא ומספרי מוכח שהזאת שביעי מעכבת, אם כן מוכרחים לומר שבתרגום יונתן פירש כאופן ד', והיינו שהפסוק הראשון אינו עוסק כלל בהזאת השביעי, אך באמת היא מעכבת. ובספרי יש להסתפק אם פירש בפסוק הראשון כאופן א' שהזאת שניהם מעכבת, או שפירש כאופן ד' שהזאת השביעי אכן מעכבת אך לא בה עסק הפסוק.

ומכל מקום, הקורא בניגון הפסק גדול בתיבת 'השלישי' במקום בתיבת 'השביעי', אף שלא מונח בזה בהכרח שיבוש הדין שהמוזה בשלישי נטהר

מאליו בשביעי, שהרי ניתן לבאר פסוק זה כאופן ד' שהזאת שביעי מעכבת אלא שפסוק זה לא עסק בכך, וכמו שאכן מוכח מתרגום יונתן שפירש כן, מכל מקום, כיון ששינה מפירוש הטעמים שפירשו פסוק זה שהזאת שלישי ושביעי מעכבת, צריך לחזור ולקרוא כפיסוק הטעמים כיון שיש בזה שינוי משמעות בפירוש הפסוק, אף שאינו שיבוש הדין (ועי' עוד במאמר 'פיסוק טעמים').

וה"א זו נהגית כמו מפיק ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבת 'עמָה' אֲתָה', וכדומה.

וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפיק ה"א. ויש הטועים לחשוב ש'מפיק' הוא דוקא הנקודה הבאה באות ה"א שבסוף תיבה, אך באמת 'מפיק' פירושו מוציא, דהיינו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, אף אם היא באה באמצע תיבה, ולא כמו בתיבה 'פְּדָהצוֹר' (במדבר א' י) וכדו', ששם הה"א אינה נהגית כלל.

והטעם לכך שנקודת המפיק באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה (כגון בתיבת 'הָיָה'), ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ולכן אין צורך בנקודת המפיק. ובסוף התיבה לא רצו לנקד בשווא, מפני שיש תיבות המנוקדות בסופן בפתח גנובה ובמפיק יחד, כגון: 'גְּבִיָּה', 'יְצִיָּה', ואילו היו מנקדים בשווא ולא בנקודת המפיק, היה צורך לנקד בניקוד כפול, גם בפתח וגם בשווא, וכיון שלא ניתן לנקד אות אחת בשני ניקודים שונים, המירו את סימון השווא באות ה"א שבסוף תיבה לנקודה בתוך האות.

ויש לציין, שישנם כ"י בהם כאשר יש חשש לבליעת הה"א בשגה באמצע תיבה, מוסיפים את נקודת המפיק אף באמצע תיבה, ואע"פ שהיא מנוקדת גם בשווא, וכגון בכ"י לניגוד שמנוקד: 'בְּהֶשְׁמָה' (ויקרא כ"ו מ"א), 'פְּדָהאֵל' (במדבר ל"ד כ"ח), 'אֶהְיֶהפָנּוּ' (שם ל"ה כ'). וכן בכ"י ששון 507 מנוקד 'פְּדָהאֵל'. וכן כתב באור תורה שבספרים ספרדיים מנוקד 'בְּהֶשְׁמָה' עם נקודת המפיק בה"א, והביא דבריו בקסת הסופר ח"ב.

ח' כמו בפסוק: לֹא יֵיעָר וְלֹא יֵיעָע (ישעיה מ' כ"ח). והגימ"ל שם קמוצה משום שהתיבה מוטעמת באתנתא).

ט' ענין זה מבואר בגליון פרשת וישלח תשע"ו הערה י'.

ה"א הידיעה (או אחת מאותיות כל"ב הכוללות בתוכן ה"א הידיעה) מנוקדת בדרך כלל בפתח (כגון: הַשְּׁמִים, בְּפִים), ולפני אותיות הח"ע המנוקדות בקמץ גדול, ה"א הידיעה מנוקדת בסגול (כגון: הַהֶמְנוּ, הַחֲצוֹר, הַעֲרִים, הַעֲשִׂיר). וכשבאה אחת מאותיות השימוש כל"ב הכוללת בתוכה ה"א הידיעה לפני אותיות הח"ע קמוצות, ומנוקדת בסגול (כגון: הַהֶדְרָה, הַהֲרִים, הַחֲרִב, הַחֲרִישׁ, הַחֲצִיר, הַחֲסוֹ, לְעִירִים), יש להקפיד שישמע שקורא את אות השימוש בסגול, ולא בשווא, שאם אות השימוש בשווא, לא כלולה בה ה"א הידיעה, ויש בזה שינוי משמעות. וכן להיפך, כאשר באה אחת מאותיות כל"ב לפני אותיות הח"ע קמוצות, ומנוקדת בשווא (כגון: הַחֲתָן, הַעֲמִייה בְּעֵשֶׂר), יש להקפיד שלא ישמע שקורא את אות השימוש בסגול, וממילא תהיה כלולה בה ה"א הידיעה.

כראוי ישמע שצריך לטבול בערב, בעוד שפירושו שיטבול ביום ויטהר בערב.^א

י"ט כ"א: וּמָה - הזי"ן בצירי.

כ' א': כְּלֵהֶעֱדָה - התיבה מוטעמת בשני טעמים, טעם קדמא בה"א, וטעם מהפך בדלי"ת. ויש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'כָּל הָעֵדָה'.

כ' ב': וְלֹא־הִיָּה - הטעם מלעיל בה"א.^ב

כ' ג': גִּוְעָנוּ - העי"ן בשווא נח. ואין להבליעה ולקרוא 'גִּוְנוּ', או לקרוא 'גִּוְעָנוּ' בפתח העי"ן. וכן הוא להלן (כ' י"ד): יִדְעָתָּה. ולהלן (כ' י"ז): וְנִעְבְּרָה. ולהלן (כ"א ב'): אֲעֻבְרָה. ולהלן (כ"א ל"ב): יַעֲזֹר.

כ' ד': וְלָמָּה - הטעם מלרע במ"ם, והמ"ם רפה.^ג וכן הוא להלן (כ' ה', כ"א ה').

וּבְעֵינֵינוּ - הבי"ת בשווא נח.^ד וכן הוא להלן (כ' י"א): וּבְעֵינֵינוּ.

כ' ה': הֶעֱלִיתָנוּ - התי"ו בקבוץ, והוא לשון רבים. ויש להזהר שלא ישמע שקורא 'הֶעֱלִיתָנוּ' בקמץ, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

אֶל־הַמָּקוֹם הָרַע הַזֶּה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'אֶל־הַמָּקוֹם הָרַע הַזֶּה'.

כ' ו': אֶל־פְּתַח - יש להקפיד על הגייה נכונה של התי"ו, שלא ישמע שקורא 'פֶּסַח' בסמ"ך.^ה

כ' ח': הוֹצֵאתָ - מוטעם בקדמא ולא בפשטא.^ו והטעם מלרע בתי"ו.

וְהִשְׁקִיתָ - הטעם מלרע בתי"ו.

כ' י"ג: אֲשֶׁר־רָבּוּ - הטעם מלרע בבי"ת.^ז

כ' י"ד: אֵת כָּל־הַתְּלָאָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֵת־כָּל־הַתְּלָאָה'.

כ' ט"ז: וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְּקוֹדֶשׁ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְּקוֹדֶשׁ'.

כ' י"ז: עַד אֲשֶׁר־נִעְבְּרָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'עַד־אֲשֶׁר נִעְבְּרָה'.

כ' י"ט: בְּמִסְלָה - המ"ם רפה, ובשווא נח.^ח

כ' כ"א: וַיִּמָּאֵן | אֲדוֹם - מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסיק אחריו.^ט

שיבושים לקראו בתי"ו דגושה.

^ט הטעם קדמא הוא טעם מחבר, ואילו הטעם פשטא הוא טעם מפסיק, ותמונתם זהה, וסימן ההיכר ביניהם הוא שהטעם קדמא מסומן תמיד מעל האות המוטעמת, כשאר הטעמים שמסומנים במקום ההטעמה (כגון: וַיִּקְרָא), ואילו הטעם פשטא מסומן תמיד בסוף התיבה (כגון: לְאֹד).

ובמקרה כמו כאן, שההטעמה היא באות האחרונה של התיבה, אם הטעם הוא קדמא יש לסמנו בראש האות או באמצעה (וְהוֹצֵאתָ), ואם הטעם הוא פשטא יש לסמנו בסוף האות (וְהוֹצֵאתָ). וכמו שכתב מנחת שי בכמה מקומות (במדבר י"ח ח', דברים ט"ו י"ח, כ"א ח', כ"ח י"ג).

ויש דפוסים שלא דקדקו בזה, לכן צריך להזהר ולשים לב להטעמים בקדמא ולא בפשטא.

^י כך מוטעם בכל הספרים, וכבר העיר על כך יהב"י הנקדן בעין הקורא כאן. ובמנחת כליל כתב כאן שהטעם מלעיל, ובמסורת הקריאה העתיק דבריו. ודבריהם צ"ע, שבכל הספרים מוטעם 'רָבּוּ' מלרע.

^{י"א} עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה.

וכאן מוכח שהמ"ם בשווא נח מזה שיש כתב יד (ט"ה) בו המ"ם כאן מנוקדת בחטף פתח (והיינו שהשווא נח, כמבואר במאמר החטפים שחטף פתח באות לא גרונת הוא סימון לשווא נח), ומוכח שהמ"ם נקראת בשווא נח.

^{י"ב} הטעם מונח הוא טעם מחבר, ואילו הטעם מונח לגרמיה (שתמונתו כמונח רגיל, אלא שבא סימן פסיק | אחריו להודיע שהמונח שלפניו הוא המונח המפסיק) הוא טעם מפסיק, ובדרך כלל הוא בא לפני מונח רביעי (כגון: אֵת־כָּל־עֵשָׂב | זָרַע יָדַע. וְלָקַל | רִמְשׁ עֲלֵיהֶן־רִגְלֵי), אך יש פעמים שבא גם לפני טעמים אחרים.

וכאשר בא מונח ואחריו פסיק, ואין אחריו מונח רביעי, יש להסתפק אם הוא מונח לגרמיה, או שהוא מונח רגיל אלא שבא אחריו פסיק (פסיק בא רק אחר טעם מחבר, ועניינו להורות על שהייה מועטת מסיבות שונות, אך לא מסיבות תחביריות של פיסוק וחיבור הענין, שהתחביר מתבטא בניגון הטעמים בלבד, ולא ע"י שהייה בין התיבות).

וכדי לדעת איזה פסיק מורה על שהייה בפועל, ואיזה פסיק מורה שהמונח שלפניו הוא מונח לגרמיה המפסיק, מונה המסורה את כל הפסיקים שבמקרא המורים על שהייה, וכל פסיק שאינו מנמה ברישמה זו, מוכח שהוא לגרמיה. ומזה שפסיק זה אינו מנמה ביניהם, מוכח שאינו אלא סימן שהמונח שלפניו הוא מונח לגרמיה ולא המונח המשרת (רישמה זו של המסורה מצויה בכתבי יד שונים של המקרא, וכן במערכת המסורה שבדפוס מק"ג (אות פ'), אך הרישמה שבמק"ג שגויה ומבלבלת מאד לעומת הרישמות המצויות בכתבי היד).

וכלל נוסף ישנו (מוכח בספרי המדקדקים העוסקים בכללי הטעמים, וכגון בספר טעמי המקרא המיוחס ל"ה יהודה בן לעזר), שכל מונח ואחריו רביעי, שיש פסיק ביניהם, לעולם המונח הוא מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסיק אחריו, פרט לפעם אחת בתנ"ך (בישיעה

^א וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות פרה אדומה פרק י"א הלכה א'): ואחר שיזה עליו ביום השביעי טובל ביום ומעריב שמשו והרי הוא טהור לערב.

^ב משום נסוג אחר. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'.

^ג דרך תיבת 'למה' להיות מוטעמת מלעיל, ובמ"ם דגושה, אך כאשר המילה שאחריה מתחילה באחת מהאותיות אה"ע, והיא מחוברת אליה בטעם, היא מוטעמת מלרע, והמ"ם רפה, ויש לכלל זה כמה יוצאים מן הכלל (דקדוקי הטעמים סעיף 56, רד"ק במבטל קצ"ג ע"א). ובפשטות אין זה סימן בעלמא, אלא שאותיות אה"ע הבאות אחר תיבת 'למה', הן גורמות שתיבת 'למה' תהיה מוטעמת מלרע (וכן נראה מלשון רשב"ם שמונת ה' כ"ב).

ורש"ר הירש (שמות ל"ב, י"א-י"ב) כתב השערה שיש חילוק במשמעות בין תיבת 'לְמָה' המוטעמת מלעיל לתיבת 'לְמָה' המוטעמת מלרע, שתיבת 'לְמָה' המוטעמת מלרע משמעה לשם מה, דהיינו שמסתבר שיש סיבה לכך, אולם התכלית בלתי מובנת, ותיבת 'לְמָה' המוטעמת מלעיל משמעה מדוע, דהיינו שהתכלית אמנם מובנת, והשאלה מדוע היא על עצם התכלית.

ולדבריו, מה שכתבו המדקדקים שכאשר באה אחת מאותיות אה"ע אחר תיבת למה התיבה מוטעמת מלרע, הוא סימן בעלמא, ואינו הטעם שגורם שתיבת 'למה' תהיה מוטעמת מלרע. ולפי זה, הקורא 'לְמָה' מלעיל במקום 'לְמָה' מלרע, או להיפך, שינה משמעות.

^ד ואע"פ ששורוק היא תנועה גדולה, ולכן השווא שאחריה נח, זה רק בשורוק הבא באמצע תיבה, אך שורוק בראש תיבה היא תנועה קטנה, משום שכל שורוק היא ניקוד האות שלפניה, ובראש מילה שאין אות לפניה, נקרא כאילו יש אל"ף לפניה (עיין מנחת שי בראשית א' י"ד), ומ"מ כיון שאין כאן שתי אותיות המנוקדות בניקוד השורוק, אלא אות אחת, לכן דינה כקבוץ, שהיא תנועה קטנה ולא כשורוק שהיא תנועה גדולה. ויש מקומות שהרבה טועים ומבטאים שווא נח אחר שורוק בראש מילה.

^ה שהגיית התי"ו הרפה דומה להגיית הסמ"ך, ואם יקראנה ממש כסמ"ך, שינה משמעות. ומי שאינו יודע להגות את התי"ו כהוגן, אלא רק כסמ"ך, היה מקום לומר שעדיף שיקראנה בדגש קל, מאשר שיקראנה כסמ"ך ותשתנה המשמעות.

אך בשו"ת פאת שדך (ח"א סימן כ"ד) אין דעתו נוחה מזה, וכתב שאין לחדש שיבושים כנגד משפטי לשון הקודש, כי השיבושים הישנים שאנחנו אנוסים במבטאם אין להקפיד עליהם כל כך, ויש לדמותם למה שאמרנו ודלוגו עלי אהבה (כמובא בתוס' במסכת עבודה זרה דף כ"ב ע"ב ד"ה רגלא, בשם המדרש), וכשם שחס הקב"ה על השיבוש של עם הארץ שאין בו דעת ללמוד, כך חס על השיבוש שהורגלו בו הדורות וקשה לנו לעוקרו.

והוסיף, שמי שלבו חרד ואינו רוצה לסמוך על המנהג שהורגלו בו, מוטב שילך אל בני תימן וירגיל לשונו בקריאת תי"ו רפה כהוגן, אך לא יחדש

כ' כ"ב: פְּלִהֶעְדָּה - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'פְּלִהֶעְדָּה'.

כ' כ"ה: וְהַעֲלֵ - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שהוא לשון ציווי. שלא ישמע שקורא 'וְהַעֲלֵ' באל"ף שהוא לשון מדבר.

כ' כ"ז: פְּלִהֶעְדָּה - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'פְּלִהֶעְדָּה'.

כ' כ"ט: פְּלִהֶעְדָּה - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'פְּלִהֶעְדָּה'.

כ"א א': וַיִּלְחָם - הטעם מלעיל בלמ"ד. וכן הוא להלן (כ"א כ"ג).

כ"א ו': וַיִּשְׁכְּבוּ - השי"ן בדגש, והשווא נע.

כ"א ט"ו: לְשֹׁבֶת - הלמ"ד בשווא נע. ואין לקרוא 'לְשֹׁבֶת' בקמץ.

כ"א ט"ז: וְאֶתְנָה - התי"ו בדגש, והשווא נע.²

כ"א י"ח: בְּמַחֲקָה בְּמִשְׁעָנֶתָם וּמִמְדַּבְּרֵי מִתְנָה - יש להקפיד להטעים היטב את האתנחתא המפסיק שבתיבת 'בְּמִשְׁעָנֶתָם', שלא ישמע שגם ההמשך הוא חלק משירת ישראל.

כ"א י"ט: נְחִלְיָאֵל - החי"ת בחטף פתח. ואין לקרוא 'נְחִלְיָאֵל' בשווא נח.

כ"א כ': וַיִּשְׁקָפָה - הטעם מלעיל בקו"ף.

כ"א כ"ד: עָז - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן³, שלא ישמע שקורא 'עָז' באל"ף⁴.

כ"א כ"ה: אֵת פְּלִהֶעְדָּה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֵת פְּלִהֶעְדָּה'.

כ"א כ"ו: מְלֶךְ הָאֱמֹרִי הָאֵל - יש להזהר שלא להבליע את תיבת 'הוא' בחיריק שלפניה, וישמע שקרא 'מְלֶךְ הָאֱמֹרִי'.

כ"א כ"ט: אֶבְרָתָה - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע⁵, למרות הקושי⁶. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע שקרא 'אֶבְרָתָה'. או לחלק את התיבה לשתי תיבות ולקרוא 'אֶבְרָתָה'. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת או לחלקה לשתי תיבות, עדיף לקרוא בשווא נע.

בְּשִׁבְיָתָה - השי"ן בדגש, והשווא נע.

כ"א ל': וַיִּשְׁמַע - הנו"ן בפתח, והשי"ן בדגש.

כ"א ל"ב: וַיִּזְרַשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא לטפחא ולהטעים 'וַיִּזְרַשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר שָׁם'.

כ"א ל"ד: כִּי בִיָּדְךָ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים 'כִּי־בִיָּדְךָ' במקף.

חילופי נוסחאות

כ"א ד': לְסָבַב / (לְסָבַב)

הביל"ת רפה - בכתבי היד: טא"ס ט"ב ט"ג ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ט ס"י, א"ב. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, גינצבורג⁷, קסוטו, ברויאר. ~ וכן נמסר בספר החילופים בשם בן אשר ובן נפתלי⁸. ~ וכן דעת מנחת שי⁹.

הביל"ת דגושה - בכתבי היד: ט"ד ט"ה, ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ט ס"י, א"א א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה¹⁰, לטריס, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם רוב הספרים.

כ"א י"ג: וַיִּחַנּוּ / (וַיִּחַנּוּ)

ברבוע - בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ח, ס"ה ס"ז, א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.

בגרשיים - בכתבי היד: ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ט ס"י, א"א א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן¹¹.

יש כתיב יד שמוסרים רק שיש פלוגתא במילה זו אם הביל"ת רפה או דגושה, אך לא מוסרים מי סובר שרפה ומי סובר שדגושה (כ"ה בכתבי היד: ס"א ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ט ס"י, א"א א"ג א"ד).

וראה לעיל הערה כ"ה ולקמן הערה כ"ח, שיש גם נוסח שמהפך את השיטות שלבן אשר מנוקד 'לְסָבַב' בביל"ת דגושה ולבן נפתלי מנוקד 'לְסָבַב' בביל"ת רפה.

¹² מלשון מנחת שי אין הכרעה ברורה, אך בדיבור המתחיל ניקד 'לְסָבַב' בביל"ת רפה, ומוכח שכך נקט למעשה. וכן במנחת כליל הכריע שהביל"ת רפה.

¹³ וכתב רוו"ה שאע"פ שברוב הספרים מנוקד 'לְסָבַב' בביל"ת רפה, וכן דעת בן אשר, כיון שמצא כ"י המוסר שלבן אשר מנוקד 'לְסָבַב' בדגש ולבן נפתלי מנוקד 'לְסָבַב' רפה, וכן בדפוסים קדמונים הביל"ת דגושה, וגם עין הקורא כתב שברוב הספרים הביל"ת דגושה, לכן אין לזוז מקבלתו, וכנראה שזו באמת דעת בן אשר.

למעשה, אחר שכיום מצויים בידינו הספרים המדויקים ההולכים בשיטת בן אשר, וכן עדויות על ספר בן אשר עצמו, ניתן לקבוע בוודאות כמעט מוחלטת שדעת בן אשר היא שיש לנקד 'לְסָבַב' בביל"ת רפה, וכרוב נוסחאות החילופים, ואם כן הספרים שניקדו 'לְסָבַב' בביל"ת דגושה הלכו בשיטת בן נפתלי.

¹⁴ הטעמת 'וַיִּחַנּוּ מַעֲבָר אֲרָנוֹן' ברביע מסתברת יותר מהטעמת 'וַיִּחַנּוּ מַעֲבָר אֲרָנוֹן' בגרשיים, משום שאם מוטעם 'וַיִּחַנּוּ מַעֲבָר אֲרָנוֹן' בגרשיים הפיסוק הוא: 'וַיִּחַנּוּ מַעֲבָר אֲרָנוֹן, אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר', וכיון שבא הפסק קטן אחר תיבת 'וַיִּחַנּוּ' והפסק גדול יותר אחר תיבות 'מַעֲבָר אֲרָנוֹן', ממילא תיבות 'אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר' שבות על תיבת 'וַיִּחַנּוּ', וקריאה זו אינה מסתברת. אך אם מוטעם 'וַיִּחַנּוּ מַעֲבָר אֲרָנוֹן' ברביע הפיסוק הוא: 'וַיִּחַנּוּ, מַעֲבָר אֲרָנוֹן אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר', ותיבות 'אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר' הן המשך של 'מַעֲבָר אֲרָנוֹן', וקריאה זו הגיונית ומסתברת.

¹ כ"ב ה' | 5-6) שהוא מונח ופסיק, ואינו מונח לגרמיה.

² והקורא 'וְאֶתְנָה' בתי"ו רפה ושואו נח, משנה משמעות ללשון אתנן, כמו בפסוק: אֲשֶׁר אָמְרָה אֶתְנָה מִהָ לִי אֲשֶׁר נָתַנְו לִי מֵאֲהָבִי (הושע ב' י"ד).

³ לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יקפידו על ההגייה הנכונה, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעות הוא ע"י הגיית העי"ן, אם לא יקפידו על ההגייה הנכונה, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

⁴ ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

⁵ הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד).

⁶ יתכן שהיה דגש שנמחק.

⁷ ובגליון כתב שכן במחזורא רבה 'לְסָבַב' רפה, וכן דעת בן אשר, ולטבריא דגש, וכן דעת בן נפתלי. נוסח אחר של דעות החילוף: בן אשר 'לְסָבַב' דגש, בן נפתלי 'לְסָבַב' רפה.

⁸ כן נמסר בספר החילופים מישאל שהסכימו בן אשר ובן נפתלי שמנוקד 'לְסָבַב' בביל"ת רפה, וכן הוא בלישנא אחרינא שבספר המסורה (עמ' תקע"ו).

יש נוסחאות שמוסרים על חילוף בין בן אשר לבן נפתלי, שלבן אשר מנוקד 'לְסָבַב' בביל"ת רפה ולבן נפתלי מנוקד 'לְסָבַב' בביל"ת דגושה (כן נוסח החילוף בכ"י וטיקון 448, ובספר המסורה עמ' תקע"ו, וברשימת החילופים במק"ג, וכן הביא מנחת שי כאן ע"פ רשימת החילופים במק"ג).

כ"א כ"ג: סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל/ (סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל)

במונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ח, ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"י ס"ג ס"ד ס"ט ס"י ס"ז ס"ז, א"ט א"י ~ ובדפוס: ברויאר.

במרכא – בכתבי היד: ט"ה, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"י ס"יא ס"ב, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רו"ה, לטריס, גינצבורג, קסטו, קורן.ל.

מונח.

וממילא, לבן אשר שאין בפסוקנו מתג בין המשרת לזרקא, תיבת 'סִיחֹן' מוטעמת במונח, ולבן נפתלי שיש מתג בין המשרת לזרקא, תיבת 'סִיחֹן' מוטעמת במרכא. ואכן בכתבי היד שהטעימו 'אֶת־יִשְׂרָאֵל' ללא מתג באל"ף, הטעימו במונח, ובכתבי היד שהטעימו 'אֶת־יִשְׂרָאֵל' במתג באל"ף, הטעימו 'סִיחֹן' במרכא.

ובמק"ג הטעימו בנוסח כלאים, תיבת 'סִיחֹן' מוטעמת במרכא, אך אין מתג בתיבות 'אֶת־יִשְׂרָאֵל'.

וכתב ברויאר (כתר ארם צובה והנוסח המקובל עמ' 52, רשימת הנוסח ומקורותיו) שיתכן שהטעמת 'וַיִּחְנֹן' בגרשיים היא טעות שנגרמה מחמת הפסוק לעיל (כ"א י"א) בו מוטעם 'וַיִּחְנֹן בְּעַיֵי הָעֶבְרִיִּים' שתיבת 'וַיִּחְנֹן' בגרשיים.

ל בספר החילופים נמסר על חילוף שלבן אשר מוטעם 'סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל', ללא מתג באל"ף, ולבן נפתלי מוטעם 'סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל', עם מתג באל"ף.

והכלל הוא (מובא בדקדוקי הטעמים (בו"ש סעיף 21, דותן שער ט'). ובספר טעמי המקרא המיוחס לר"י יהודה בן בלעם (שער הורקא). ובעז הקורא (בראשית ל"ז כ"ב). וכן בשאר הקדמונים ובמסורה) שכאשר יש שני משרתים לזרקא המשרת השני יהיה מונח, ואם יש פסיק או מתג בין המשרת לזרקא, והמשרת הראשון הוא קדמא, המשרת השני יהיה מרכא ולא